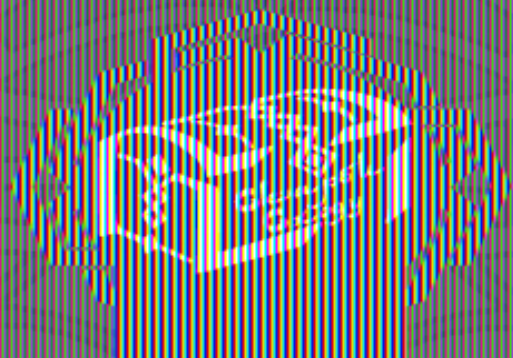

Шах-наме. Книга 2

КУПИТИ

Поема Абулькасима Фірдоусі «Шах-наме» — одне з вершинних явищ світової літератури, епопея іранського народу. Вона охоплює період правління п'ятдесяти легендарних шахів Ірану і поділяється на міфологічну, героїчну та історичну частини. Поет з великою майстерністю поєднав народні перекази та історичні свідчення багатьох джерел. Окрім цікавих сюжетів, поема знайомить сучасного читача з основами зороастрійського релігійного світогляду, в основі якого — боротьба світлих і темних сил, добра і зла, ідеали високої моралі та справедливості. Поема перекладена багатьма мовами світу, українською її окремі розділи переклали Агатангел Кримський та Василь Мисик. Друга книга епопеї Абулькасима Фірдоусі «Шах-наме» містить розділи поеми, які охоплюють період правління шахів Манучегра, Навзара та Зава. У них простежується поступовий перехід від міфологічної до героїчної частини твору, пов'язаної передусім з образом Рустама як втіленням лицарської відваги та справедливості, про основні подвиги якого йтиметься у наступних книгах.

Գրքգույժ

© Видавництво "НК-
Богдан"

www.bohdan-books.com

ISBN 978-966-10-7777-4

Серію «Скарби Сходу» засновано 2008 року

Перекладено за виданням:

Переклав

Микола Ільницький

Наукова підготовка тексту, примітки

Романа Гамади, Надії Вишневської

Поема Абулькасима Фірдоусі «Шах-наме» — одне

з вершинних явищ світової літератури, епопея іранського народу. Вона охоплює період правління п'ятдесяти легендарних шахів Ірану і поділяється на міфологічну, героїчну та історичну частини.

Поет з великою майстерністю поєднав народні перекази

та історичні свідчення багатьох джерел. Окрім цікавих сюжетів, поема знайомить сучасного читача з основами зороастрійського релігійного світогляду, в основі якого — боротьба світлих і темних сил, добра і зла, ідеали високої моралі та справедливості.

Поема перекладена багатьма мовами світу, українською її окремі розділи переклали Агатангел

Кримський та Василь Мисик.

Друга книга епопеї Абулькасима Фірдоусі «Шах-наме» містить розділи поеми, які охоплюють період правління шахів Манучегра, Навзара та Зава. У них простежується поступовий перехід від міфологічної до героїчної частини твору, пов'язаної передусім з образом Рустама як

втіленням лицарської відваги

та справедливості, про основні подвиги якого йтиметься

у наступних книгах.

Охороняється законом про авторське право.

Жодна частина цього видання не може бути відтворена

в будь-якому вигляді без дозволу видавця.

МАНУЧЕГР*

(Правління тривало сто двадцять років)

1. По смерті владики минуло сім днів,
Від туги і сліз Манучегр помарнів.

До восьмого дня почекав юний шах
Й поклав на чоло він кеянський кулаг*.

Вітали вельможі його звідусюд,
Звитяги і слави бажав йому люд.

Коли на чоло ліг кеянський вінець,
Пішла про це слава з кінця у кінець.
10. Володар народу обіцянку дав,
Що буде він давніх триматися прав.

«Мені, — каже, — небом ця влада дана,
Я — гнів і любов, я і мир, і війна.

Земля — це раба моя, небо — мій друг,
І здобиччю стануть владики навкруг.

Я віру несу, я несу благодать,
Я — долі обранець, я — розуму брат.

Знайду ворогів в непроглядній імлі,
Я мчу, як вогонь, на коні у сідлі.
20. Рука із мечем не здригнеться й на мить,
Як прапор кеянський вгорі майорить.

А меч мій булатний — чи день, а чи ніч —
Нещадно зніма вражі голови з пліч.

В час учти я море з руками двома,
Вогонь, як до битви покличе сурма.

Я руки поганцям усім вкорочу,
Навколо розстелю я помсти парчу*.

Я той, кому суджена ця булава,
Хто ясність із трону навкруг розсіва.

30. Хто стільки достоїнств у світі здобув —
Покірним рабом Усевишнього був.
Приклавши долоні в сльозах до лиця,
Сприймаю смиренно я волю Творця.
Від нього корона і трон золотий,
Моя оборона і прихисток мій.
У всьому шляхом Фаридуна іду,
До розуму силу додам молоду.
Усіх, хто з семи піднебесних країн
Поверне з дороги, де Бог нас повів,
40. Якщо підніматиме бідних на сміх,
Принизити схоче підданців своїх,
Багатство збиватиме, і поміж тим
Чинитиме кривди дервішам* простим, —
Усім цим злощасним догана з доган,
Усі вони гірші, аніж Агріман.
Усіх, у безбожництві хто потонув,
Єздан проклинає і я проклену.
Над ними оголений меч піднесу,
Від лиха очищу країну усю».
50. Усі, що на цю урочистість прийшли,
Підносять володарю слово хвали:
«Владико, несем тобі шану й привіт,
Корону і трон доручив тобі дід,
Хай будуть щасливими трон і кулаг,
Мобеди хай благословляють твій шлях,
Тобі ми свої віддаємо серця,
З тобою пов'язані ми до кінця».
Із місця зривається Сам — паглаван*
І каже: «Тебе нам призначив Єздан,
60. На тебе лиш очі скеровую я,

Ти — правда, служить тобі — воля моя.

Від діда до батька іранцем ти є,
І вершників мужніх обранцем ти є.

Хай Бог береже тебе скрізь і завжди,
Хай стелиться доля без горя й біди.

Для мене ти спогад про ту давнину,
Коли ми зустріли кеянську весну.

Ти мужній, як лев, на полях бойових,
Як сонце ласкаве — на учтах бучних.

70. Для тебе хай буде поступливим час,
Щоб довго ти шахом лишався для нас.

Індійським мечем* ти цю землю зорав,
На хвилю хоча б відлучися від справ.

Допоки настане пора для боїв,
Нехай нас потішать веселоці й спів*.

Якби у далеку подався я путь,
То бранців ворожих зумів би добуть.

Твій дід записав мене в лицарський стан,
І нині твоїм я поклонником став».

80. Прихильністю воїну шах відповів,
Вручивши немало коштовних дарів.

Володарю Сам тоді низько вклонивсь,
Пішов, паглавани за ним подались.

Пішов відпочити, нарешті, і шах,
Відчувши правління тягар на плечах.

[ПРО НАРОДЖЕННЯ ЗАЛЯ]

Тепер дивовижний дастан* я почну
Із людських переказів про давнину,

Про Самову долю послухати варт,
Який із ним доля затіяла жарт.

90. Дитини йому Усевишній не дав,
Хоча спадкоємця він дуже жадав.
Одна сонцелика у Сама була,
Волосся у неї, неначе смола.
І от вже від неї — хвала небесам! —
Нарешті нащадка очікує Сам.
Коли закінчився вагітності строк,
У Сама нарешті з'явився синок.
На світ народилось вродливе маля,
Як сонечко ясне, що світ звеселя.
100. Обличчя його, наче рож, цвіло,
Та сиве волосся в дитини було.
Ніхто того батькові не говорив,
Що син його білий, неначе старий.
І в опочивальні не відає Сам,
Що всі побиваються над немовлям.
Не може сказати душа ні одна,
Звідкіль у дитини взялась сивина.
Та все ж одна нянька відважна була,
До батька сміливо вона підійшла:
110. «Хай буде щасливий день Сама-бійця,
Хай вирвані будуть зловмисних серця.
Отож, за запону ввійди сам-один,
Поглянь, який гарний у тебе є син.
Все тіло сріблясте і личко, як рай,
Ніякої вади у нім не шукай.
Одна лише вада у нім: сивина,
Така твоя доля, але не вина».
120. Та лицар відважний уже сам не свій,
З тривогою входить в жіночий pokій.
До неба чоло звів і що лиш мав сил

Пощади і помочі в Бога просив:
«О Ти, оборонцю від кривди і зла,
Що воля Твоя нас усіх берегла,
Як гріх непростенний колись я вчинив,
Якщо Агріманові чимсь прислужив*,
То, може, Всевишній, в своїй тайноті
Прощення мені подаруєш в житті.

130. Ганьба пропече мого серця покров,
У жилах моїх закипає вже кров.

І що, як у мене питатиме хтось:
«А звідки у тебе дитя це взялось?»

Що я відповім? Що отець його — див*?
Чи, може, із пері* колись я зблудив?

А чи з осоруги лишити цей край,
Лише наостанок сказавши: прощай...»

Сам думав-гадав, а тоді сповістив:
Дитину потрібно кудись відвезти.

140. У горах стрімких, де гніздиться Сімург*,
На скелю поклали дитину саму.

Вернулись, неначе їх там не було.
Відтоді немало води утекло.

Отак дитинча прихистила скала.
Воно ще не знало, що світло, що мла.

Ображений батько не думав і сам,
Що чинить насильство він над немовлям.

Левиця яка кровожерна, і та
Годує дитя, як воно підроста*:

150. «Коли б я йому віддавала і кров,
Не треба віддяки мені за любов.

Від серця мого левеня відірвуть —
То, певно, і серце моє розірвуть».

Коли птах Сімург у гнізді зголоднів,
Поживу шукати з гнізда полетів.

Побачив він раптом дитя, що кричить, —
Земля в океан обернулася вмить.

З граніту колиска, а ненька — земля,
І зовсім не має одежі маля.

160. І небо вгорі видається сумним*,
І сонце розпечене висне над ним.

Коли б його батьком був лев або барс,
То він би притулок для нього припас.

Спустився Сімург із гнізда свого вниз,
Схопив він хлоп'я і угору поніс.

У пазурах ніс понад скали його,
Щоб діти на харч розірвали його.

Бо кров'ю пташат годувати він звик,
Тому не зважав ні на плач, ні на крик.

170. Але розірвати він здобич не зміг,
Єздан іншу долю дитяті беріг.

Сімурговий рід голод свій поборов,
З дитячих очей просочилася кров.

І хижа природа спинилася в них,
Любов до маляти збудилася в них.

Птах здобич йому найніжнішу давав,
Той кров, а не мамині груди, смоктав.

Немало вже літ проминуло — і ось
Відкрив таємницю всезнаючий хтось.

180. Горою пройшов караван не один,
І в тому гнізді подорослішав син.

У горах із птахами разом зростав:
Сріблясте чоло, кипарисовий стан.

По світу про нього розмови пішли,

Бо хто таємницю вберіг і коли?
Тож вісті до Сама уже донеслись
Про сина, що стане великим колись.

[САМ БАЧИТЬ УВІ СНІ СИНА]

Сам ночі одної заснути не міг,
Неспокій важкий його душу обліг.

190. Бо раптом таке він побачив у сні:
Хтось з Індії мчить на баскому коні.
Приніс новину він про сина його,
Про те, що це гордість і сила його.
Проснувся і скликав усіх мудреців,
Мобедам про віщий свій сон розповів.
«Що скажете ви про пригоду оцю,
Таж розум високий дав Бог мудрецю?»
Присутні усі — поодиначі й підряд —
Звернули свій погляд на богатиря.
200. «Глянь, леви і тигри у нетрях гірських,
Чудовиська й риби у водах морських —
Піклуються всі про нащадків своїх,
Всевишньому дякують щиро за них.
Коли ж ти Господній зламав заповіт,
Відкинув дитя, що з'явилося на світ,
Тож перед Єзданом покайся тепер,
Подякуй йому, що твій син не помер».
Вночі, коли світ огорнувся в пільму,
Син знову із думки не сходить йому.
210. Приснилось: де Інд свої води простяг,
Високо у небо здіймається стяг.
Побачив попереду Сам юнака,
А далі — численні проходять війська.

Ліворуч від воїна того — мобед,
Праворуч — хто знає усе наперед.
До Сама з тих двох підійшов чоловік
Й слова отакі із презирством прорік:
«О, ти перед Богом й людьми завинив,
І серце своє ти від сорому вмив.

220. Як сину твоєму став нянькою птах,
Твоє богатирство розвіялось в прах.
Господньої хлопець зазнав теплоти,
Бо в серці твоєму не зміг віднайти.
Чи вада в волоссі чиймсь сивина?
В твоїй бороді чом не вада вона?
Коли щогодини міняєшся сам,
То скаржитись можеш за те небесам.
Якщо вже мерзенним твій син тобі був,
То знай, що про нього Єздан не забув».

230. І ночі тієї Сам так закричав,
Немов леопард, що у пастку попав.
Проснувся і скликав розумних голів,
А вершникам коней сідлати звелів.
Помчали вони до Ельборзу вершин,
Туди, де рятунок здобув його син.
Побачив зорю там понад Сураю*,
Зірвав би її, наче здобич в бою.
Гніздо понад кручею тою було,
Що й Кейван* не зміг би вчинить йому зло.

240. Із гілля алое твердиня ота,
З ебена й сандала — основа тверда.
До того гнізда приглядається Сам,
І птаха страшного лякається сам.
До неба палац — не з води, не з піску —

Рука не збудує фортецю таку.
Шукає дороги — немає доріг,
Де б хтось, окрім звірів, добратися міг.
Підносить він щиру молитву Творцю,
В оселю хотів би добратися цю.

250. І каже смиренно: «Владико святий,
Що сонце і зорі для нас засвітив,
Скажи: цей хлопчина поріддя чие?
Якщо він і справді насіння моє,
Мені поможи на вершину зійти
І грішника свого, Всевишній, прости».
А птах до хлопчини промовив слова:
«Ти труднощі бачив гнізда і лігва.
Твій батько, Сам-витязь, що славу здобув,
Сьогодні сюди за тобою прибув.

260. Раніше у скелях ти ледь не помер,
Турботу вітцівську здобудеш тепер.
Сідай же на крила, і махом одним
На землю доставлю тебе перед ним».
Юнак на Сімурга поглянув і зблід:
«Признайся, тобі я вже добре набрид.
Гніздо — це найкращі палаци земні,
Твої два крила — це корона мені».
Сімург відповів: «Як побачиш кулаг,
Коли на новий ти ступатимеш шлях,

270. Палацом гніздо вже не здасться тобі,
Піддайся новій невідомій судьбі.
Візьми лиш з собою від мене перо,
На щастя хай буде тобі, на добро.
Якщо ти опинишся раптом в біді,
Як лихо спіткає якесь, ти тоді

Пір'їну у полум'я вкинь, хай горить,
Мою допомогу відчуєш в ту ж мить,
Бо ти під крилом під моїм виростав
І дітям моїм ти товаришем став.

280. Як туча, тоді я до тебе примчу,
І знову з тобою сюди прилечу.
Та й ласку мою пам'ятай, не забудь,
Від туги моя розривається груди».
Він серце його заспокоїв від сліз
І легко у кігтях над хмари поніс.
До батька доставив: ось син твій, диви,
По груди волосся його голови.
На зріст, наче слон, вид весняний, а Сам —
Збентежений батько — дав волю сльозам.

290. Він голову перед Сімургом схилив,
Піднісши подяки слова й похвали.
Оглянувши хлопця з чола аж до ніг,
Подумав: корону носити б він міг.
Вид сонячний, тигровий розмах плеча,
Зір — орлій, правиця жадає меча.
Уста, мов корал, очі — барви смоли,
А щоки подібні до крові були.
У Сама могутнього серце — мов рай.
«Минулого, сину мій, не пам'ятай.

300. Провину пробач, молю: серце твоє
В любові до мене нехай розтає.
Я раб щонайменший небес судії,
Як ти повернувся в обійми мої.
Готовий Єзданові я присягти,
Що кривди від мене не знатимеш ти.
Тобі лиш свої я присвячую дні,

Бажання твої є законом мені».

В габу богатирську синка одягли
І пішки у гори високі пішли.

310. А потім Сам скликав розумних мужів,
Володарські знаки подати звелів.

Все військо охоче до Сама прийшло,
Все військо до нього прихильним було.

Під звуки тамтамів виводять слонів,
Борець виступає широкий, як Ніл*.

Литаври звучать з карнаями* водно,
Звучить голосистий індійський дзвінок.

Із галасом вершники з місця знялись,
В далеку дорогу усі подались,

320. Коли залягла всюди темінь густа,
І сонячний диск, наче негра уста.

В широкім степу зупинились вони,
Бо дуже в дорозі втомились вони.

Як сонце зійшло і пішло уперед,
Хтось з білого шовку поставив намет.

Настала у місто вертати пора,
І стало їх більше на богатиря.

[МАНУЧЕГР ДІЗНАЄТЬСЯ ПРО САМА І ЗАЛЯ]

Вже й шах дізнається — хвала небесам! —
Що з гір повертається з успіхом Сам.

330. Од вістки тієї володар зрадів,
Хвалу проказавши Творцеві світів.

Сказав, хай Навзар* на прудких скакунах
Зустрінути вершників їде на шлях.

Подякує хай по-кеянськи за все —

За вчинок, який нам утіху несе.

Сказав, хай до шаха прибуде як гість,
І хай всі пригоди йому оповість.

Ще хоче він Заля* побачить в лице,
На щастя хай буде побачення це.

340. І в Забулістан* хай дорога лежить:
Вклонитись володарю звичай велить.

Коли посланець той до Сама прибув,
То витязь там юний, як сонечко, був.

Сам-вершник поспішно зіскочив з коня
І гостя жаданого міцно обняв.

Про шаха, про військо розпитує цар,
Про все розповів йому лицар Навзар.

Як Сам ці слова Манучегра почув,
Назад він свого румака повернув.

350. Поспішно, чи балка в дорозі, чи рів,
Помчав до палацу, як шах повелів.

І ось до столиці в'їжджають вони
І їх зустрічає уже провідник.

Лиш стяг Манучегра з'явився в імлі,
Сам плигнув з коня і припав до землі.

І стільки поваги до нього було,
Що шах повелів йому сісти в сідло.

В айвані* до трону вони подались —
Володар вінця і хто стане колись.

360. Сідає на трон свій із радістю шах,
Вдягнув на чоло урочисто кулаг.

Потойбіч Карен*, посеябіч уже Сам,
Щасливі і вдячні за це небесам.

І Заля уперше побачив тут шах:
Ясна булава і коштовний кулаг.

Врочисто його царедворець привів,
Захоплення шахове видно без слів.

Він станом високий і гарний лицем,
І душу його заспокоює це.

370. Правитель наказує Самові так:
«Дивись, щоб не скривджений був цей юнак.

В собі поєднав він хоробрість бійця,
Відвагу левину і ум мудреця.

Потому, як витязь привів його з гір,
Зневаженим він почувався, повір.

Тож знай, почалася дорога оця
По волі всевладного Бога-отця».

Докладно про все розповів тоді Сам,
Що явне і що є приховане там.

380. Як кинув маля він зі страху і зла,
Та доля до нього прихильна була.

Та ще про пташиний Сімурговий світ —
Про це пам'ятатимуть тисячу літ.

І як почалася дорога отця
По волі Всесильного Бога-творця.

«У горах вершину я бачив тоді,
Здавалось, що небо стоїть на воді.

Палац із гніздом до вершини приліг,
Щоб ворог добратись до нього не міг.

390. Сімургові діти і Заль у гнізді
Ставали одною ріднею тоді.

Та голос любові до Заля рідні
Вітрець із оселі Сімурга приніс.

І я до Всевишнього заговорив:
«О ти, що і небо, і землю створив,
У кожному вчинку твій доказ і слід,

Із волі твоєї кружля небозвід.

Я грішний, я раб, що прийшов до цих гір,
Благаю, володарю сонця і зір,

400. На тебе одного надія моя,
Кого ж, окрім тебе, благатиму я?

Оте дитинча, яке виховав птах,
Що радість пізнало і лихо, і страх,
Що одягом мало не шовк, а перо,
Що не молоко споживало, а кров —

Не спалюй за це мою душу, прости,
І гріх цей безвинний мені відпусти».

Як я ці слова тільки вимовить встиг,
Великий Єздан мені гріх відпустив.

410. Тут крила могутні розправив Сімург
І закружеляв наді мною довкруг.

А далі він вихором мчить навісним,
Тримаючи Заля в обіймах міцних.

Поклав біля мене безцінний цей скарб,
Мене від тяжких оберігши покар.

Ось він біля тебе і ти перед ним,
Із явного знявши покров таїни».

[ПОВЕРНЕННЯ ЗАЛЯ В ЗАБУЛІСТАН]

Володар Ірану скликати звелів
Жерців, зорезнавців, усіх мудреців —

420. Дізнатись, якою є в Заля зоря,
Що буде для нього за проводиря.

Який у цім світі політ йому дан,
Який колись буде про нього дастан.

І вже зорезнавці поспішно ідуть,
По зорях відчитують Залеву путь.

Із них головний перед шахом прорік:
«Живи, наш володарю, поки твій вік!

Він воїном буде з відкритим лицем,
І воїном-вершником, і мудрецем».

430. Почувши слова ці, володар зрадів.
І Саму від добрих polegшало слів.

Коштовні дари роздає шах землі,
Закладені цінності в них немалі:

Арабських дає жеребців племінних,
Індійські мечі із різьбою на них,

Динари і яхонти, золото теж,
Шовки, килими довжиною без меж,

Ґулямів румійських* в парчі дорогій —
На кожній з речей візерунок є свій,

440. Та чаші коштовні — сама бірюза,
І сріберних злитків ранкова роса,

Та амфору мускусу і шафрану
Дають розпорядники теж не одну,

Так само кольчуги, броню, булави,
Шоломи гартовані для голови.

Коштовний халат зі свого плеча,
І трон бірюзовий, і срібну печать.

А далі наказ він вручає йому,
Такі він краї доручає йому:

450. Кабул весь, Забул, Домбер, Май, також Гінд*
Від берега Чін аж до берега Сінд.

Від Забулістану до Бусту* валів,
І шах на те грамоту дати велів.

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте,
будь ласка, повну версію книги.

КУПИТИ